

ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝ

Ο ΣΑΤΩΜΠΡΙΑΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πώς ο συγγραφέας των «Μαρτύρων» επισκέφθηκε τη χώρα μας. Μπροστά στα έρειπια της Σπάρτης. Θαυμασμός και δάκρυα. Η άφιξίς στην Αθήνα.— Το υπόμνημα του Σατωμπριάν για την Ελλάδα κτλ.

ΕΝΑΣ από τους πρώτους κι' ένθουσιωδεστέρους Γάλλους φιλέλληνας υπήρξε και ο άθνατος συγγραφέας των «Μαρτύρων», της «Ατάλας» και άλλων άλλων άριστουργημάτων Σατωμπριάν. Από το 1811 κιόλας, δέκα χρόνια δηλαδή προ της ελληνικής επαναστάσεως, ο Σατωμπριάν διεκήρυξε ότι αποτελούσε αίσχος για την Εύρώπη ή υποδούλωσις της πατρίδος του Όμηρου και του Αισχύλου στους Τούρκους.

Μά η αγάπη του Σατωμπριάν προς την Ελλάδα χρονολογείται από τη νεανική του ηλικία και προ πάντων από το 1806 που έπεσκέφθη τη χώρα μας. Γι' αυτό ακριβώς το ταξίδι του Σατωμπριάν στην Ελλάδα θα μιλήσουμε στο άρθρο μας αυτό.

Στις 13 Ιουλίου 1806, ο διάσημος συγγραφέας έφυγε από το Παρίσι, έφτασε έπειτ' από δέκα μέρες στη Βενετία και την 1 Αυγούστου επιβιβάστηκε στην Τεργέστη σ' ένα καράβι που θα έφευγε για τη Σμύρνη. Ο πλοίαρχος του καραβιού αυτού ανέλαβε την υποχρέωσι, καθώς θα παρέπλεε την Πελοπόννησο, να τον αποβιβάσει στις άκτες της κι' ο Σατωμπριάν θα διέσχισε διά ξηράς το Μωρηά και την Αττική για να επιβιβάσθῃ πάλι στο Σούνιο, όπου θα τον περίμενε το καράβι.

Στις 10 Αυγούστου, πριν ακόμα ανατείλῃ ο ήλιος, ο Σατωμπριάν βρισκόταν στη γέφυρα, περιμένοντας με λαχτάρα ν' αντικρύσει τις άκτες της Πελοποννήσου.

«Καθώς το άστρο της ημέρας —γράφει στο «Ταξιδιωτικό Ημερολόγιό του— έβγαινε από τη θάλασσα, αντίκρουσα μακρὰ μερικά ψηλά βουνά: ήσαν τὰ βουνά της Ηλείας. Κι' άμέσως ή καρδιά μου άρχισε να χτυπά δυνατά...»

Μόλις ο Σατωμπριάν αποβιβάστηκε στη Μεθώνη, του έκαναν έντύπωσι ή σιωπή, ή έγκατάλειψις κ' ή λησμονιά που βασίλευε σ' αυτή την έρημη άκτή της πατρίδας των γραμμάτων και των τεχνών. Ούτ' ένα καράβι δέν βρισκόταν στο λιμάνι, ούτ' ένα πλάσμα ζωντανό στην όχθη. Μονάχα μερικά τουρκόσπιτα υπήρχαν κοντά στα έτοιμόρροπα τείχη. Κι' εκεί, μπροστά στα σπιτία τους, είδε για πρώτη φορά, Τούρκους.

«Αυτοί οί Τάταροι της Μεθώνης —γράφει— καθόντουσαν μπροστά στις πόρτες τους με τὰ πόδια τους σταυρωμένα, κάτω άπ' τη σκιά μερικων παληόπανων που ήσαν τεντωμένα από το ένα σπίτι στο άλλο. Κάπνιζαν τις πίπες τους, έπιναν καφέ και, μολονότι νόμιζα ως τότε ότι οί Τούρκοι ήσαν τύποι σιωπηλών και σκυθρωπών ανθρώπων, γελούσαν δυνατά, κουβέντιαζαν όλοι μαζί κι' έκαναν μεγάλη φασαρία».

Κι' από εκείνη τη στιγμή του έγινε εφιάλτης και δέν τον έγκατέλειψε πειά ή ιδέα, ότι μιά χώρα ένδοξη ήταν υπόδουλη και στέναζε μ' άπόγνωσι κάτω από τον ζυγό του κατακτητού

***

Στις 11 Αυγούστου, Σατωμπριάν, που είχε ξαναβρή την πατρίδα των όνειρων του στην Ελλάδα —της όποιας, καθώς λέει, δέν μπορούσε να προφέρει το όνομα χωρίς σεβασμό και συγκίνησι— ξεκίνησε καθάλλα για να διασχί-

ση την Πελοπόννησο, συνοδευόμενος από έναν Γενίτσαρο κι' έναν Έλληνα οδηγό. Μαζύ μ' ένα χαλί που το είχε για να κάθεται, μαζύ με τη πίπα του, ένα μπρίκι του καφέ, μερικά σάλια για να τυλίγη το κεφάλι του τη νύχτα, κουβαλούσε μαζί του τὰ έργα του Ρακίνα, του Τάσσου, του Βιργιλίου και του Όμηρου —τὰ τελευταία δεμένα με πολλά λευκά φύλλα χαρτιού για να κρατάη τις σημειώσεις του.

Από τη Μεθώνη πήγε στην Κορώνη κι' από την Κορώνη στο Νησί. Έπειτα, ακολουθώντας τον Παμίσιο, που ήταν γεμάτος άγριοπούλια, άφησε άριστερά του τὰ έρειπια της Μεσσήνης. Άπ' εκεί, στρέφοντας τὰ νώτα του προς την Ίθώμη, πήγε στο Λεοντάρι και στην Τρίπολι.

Στις 16 Αυγούστου, με το χάραμα, διασχίζοντας την Λακεδαίμονα κατέβηκε προς τον Εύρωτα. Επισκέφθηκε το Μιστρά και νόμισε πως ανακάλυψε την τοποθεσία της αρχαίας Σπάρτης σ' ένα μέρος όπου ώρθωνόταν μιά άσπρη καλύβα, περιτοιχισμένη από λίγα δέντρα και μερικά έρειπια.

«Δάκρυα πλημύρισαν τὰ μάτια μου —γράφει— καθώς αντίκρυσσα την τρισάθλια αυτή καλύβα στο μέρος όπου ώρθωνόταν άλλοτε μιά από τις ένδοξότερες πόλεις της οικουμένης, αυτή την καλύβα που χρησίμευε για κατοικία σε κάποιον γιδοβοσκό, του όποιου όλη την περιουσία αποτελούσε το χορτάρι που φύτρωνε στους τάφους του Αγίδος και του Λεωνίδα!...

»Έρειπια όλόγυρα κι' ούτε ένας άνθρωπος ανάμεσα σ' αυτά τὰ έρειπια!

»Απόμεινα άκίνητος κι' άφώνος από κατάπληξι κυττάζοντας αυτή τη σκηνή μπροστά μου. Ό θαυμασμός και ο πόνος σταματούσαν τὰ βήματά μου και τη σκέψι μου. Η σιωπή άπλωνόταν βαθείά όλόγυρά μου. Θέλησα τουλάχιστον να κάνω την ήχώ να μιλήση σ' αυτά τὰ μέρη όπου ή ανθρώπινη φωνή δέν άκουγόταν πειά και φώναξα μ' όλη μου τη δύναμι: «Λεωνίδα! Λεωνίδα!» Μά κανένα έρειπιο δέν επανέλαβε το μεγάλο αυτό όνομα!... Κ' ή ίδια ή Σπάρτη φαινόταν πως το είχε λησμονήσει!...

Από τη Σπάρτη, άφου για τελευταία φορά χαιρέτησε με σίχους τις αιθέριες κορυφές του Ταχίου τις αιθέριες κορυφές του Ταχίου, ο Σατωμπριάν, ο Σατωβριάνδος διευθύνθηκε προς το Άργος και τας Μυκήνας και κατόπιν έπεσκέφθηκε διαδοχικά την Κόρινθο, τὰ Μέγαρα και την Έλευσίνα. Σ' όλο δέ αυτό το διάστημα δέν έπαυσε να επαναλαμβάνη:

— Τί έρημιά! Τί σιωπή!... Άτυχη χώρα! Δυστυχημένοι Έλληνες...

***

Τέλος, ή μεγάλη μέρα της εισόδου του στας Αθήνας έφτασε. Στις 23 Αυγούστου 1806, στις τρεις το πρωί, ο ένθουσιώδης προσκυνητής έγκατέλειψε την Έλευσίνα κι' άρχισε να προχωρή σιωπηλός στην Ίερά Όδό.

«Κι' ο πιό πιστός μύστης των Έλευσινίων —γράφει— δέν δοκίμασε ποτέ έναν ένθουσιασμό σαν αυτόν που ένιωσα έγώ τη στιγμή εκείνη».

Ό ήλιος άνέτελλε, όταν τον είδε ξαφνικά να φωτίζει τὰ μάρμαρα του Παρθενώνος και τις έληές του κάμπου της

Σατωμπριάν

ΜΙΚΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΣΤΡΩΜΑ ΜΕ ΤΟ ΘΗΣΑΥΡΟ

ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝ ΜΠΕΡΝΑΡ

ΕΙΧΑΜΕ διαβάσει στην έφημερίδα μιά είδησι για κάποιον γέρο ζητιάνο, πού πέθανε και μέσα στο στρώμα του οποίου είχαν βρεθῆ ἕνα σωρό χαρτονομίσματα.

— Αὐτὴ ἡ είδησις, μᾶς εἶπε ὁ Τουνελέ, μοῦ θυμίζει τὴν ἱστορία τοῦ μπάρμπα Βιολῆ. Ἄν θέλετε νὰ σᾶς τὴν διηγηθῶ...

Ὁ μπάρμπα Βιολῆς, λοιπὸν, εἶχε ἐπονομαστῆ ἔτσι ἀπὸ ἀνθρώπους χωρὶς φαντασία, γιατί ἀπλούστατα ζητιάνευε, παίζοντας βιολί κάτω ἀπὸ μιά πόρτα τῆς συνοικίας μου. Ἦταν ὀγδόντα κι' ἀπάνω χρονῶν κ' εἶχε χάσει τὸ ἕνα του πόδι σὲ κάποιο καρροδρομικὸ ἀτύχημα τὴν ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Μὰ αὐτὸς τὸ ἐπεδείκνυε στοὺς διαβάτες λέγοντας πὼς ἦταν ἀνάπηρος τοῦ πολέμου τοῦ 1870. Τελευταῖα ὅμως, μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο, θέλησε νὰ δώσῃ στὸ σακατιλίκι του ἐπικαιρότητα κι' ἔλεγε πὼς ἦταν θῦμα τοῦ βομβαρδισμοῦ τῶν γερμανικῶν ἀεροπλάνων.

Ὁ διαβάτης πού τὸν ἐλεεοῦσε πῶς ταχτικά ἀπ' ὄλους ἦταν ὁ νεαρός μου ἐξάδελφος Ἐρρίκος Πικτόν, δημόσιος ὑπάλληλος πού μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ εἶχε παντρευτῆ. Ὁ Ἐρρίκος δὲν περνοῦσε ποτέ μπρὸς ἀπ' τὸ μπάρμπα Βιολῆ χωρὶς νὰ τοῦ βάλῃ στὸ χέρι του πότε δυὸ, πότε τρεῖς καὶ πότε πέντε δεκάρες.

Ἐνα βράδυ, λοιπὸν, πού εἶχα φάει στὸ σπῆτι τοῦ Πικτόν, σχολιάζαμε, ὅπως τώρα καλὴ ὥρα, μιά είδησι τῆς έφημερίδος πού ἔγραφε γιὰ κάποιον ἄλλο ζητιάνο, ὁ ὁποῖος εἶχε πεθάνει ξαφνικά καὶ στὴ σοφίτα τοῦ οποίου είχαν βρῆ μιά ὀλόκληρη περιουσία. Μιλήσαμε ἐπὶ τῆ εὐκαιρία καὶ γιὰ τὸν μπάρμπα Βιολῆ καὶ εἶπα σὲ κάποια στιγμή, ὅτι δὲν ἦταν καθόλου ἀπίθανο νὰ εἶνε κι' αὐτὸς ἀπὸ τοὺς πλούσιους ἐπαίτας.

Τὰ λόγια μου αὐτὰ ἔκαναν αἰ-

Ἄτικῆς.

Ὁ πυρετός του ἦταν τόσο μεγάλος, ὥστε τὴν ἴδια κιόλας ἡμέρα τῆς ἀφίξεώς του, αὐτὸς ὁ ἀχόρτος γος ταξιδιώτης, εἶχε ἐπισκεφθῆ ὅλα σχεδὸν τὰ ἔνδοξα ἐρείπια: τὴν Ἀκρόπολι, τὸ Θησεῖο, τὴν Πνῦκα, τὸν Ἄρειο Πάγο καὶ τὸ λόφο τῶν Μουσῶν.

Πέρασε τὶς 24, 25 καὶ 26 Αὐγούστου ἐξετάζοντας ἕνα ἕνα τὰ ἐρείπια αὐτὰ πού δοξάζουν περισσότερο τὴν πόλι τοῦ Θησεῶς καὶ τοῦ Σόλωνος ἀπ' ὅτι ἐδόξασαν τὴν ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ὅλες ἡ κατακτήσεις της.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες ὀλόκληρες, ἡ καρδιά του ἔπαλλε ἀπὸ χορὰ κι' ἐνοιώθε σχεδὸν ντροπὴ ὁ μεγαλοφυῆς αὐτὸς συγγραφεὺς μὲ τὴ σκέψι ὅτι πατοῦσε τὸ πόδι του στὸ χῶμα πού εἶχαν πατήσει ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Φειδίας! Ὁ ἠρωϊσμός της Σπάρτης καὶ ἡ ἀσύγκριτη χάρις τῶν Ἀθηναίων τὸν εἶχαν κάνει νὰ καταλάβῃ ὅτι «ὁ Παρθενῶν δὲν τιμοῦσε τοὺς ψευδεῖς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων», μὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου».

Τέλος, τὴ νύχτα τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Αὐγούστου ὁ Σοτωμπριὰν ἐγκατέλειψε τὰς Ἀθήνας.

***

Ἐφευγε ἀπὸ τὴν ἱερὰ αὐτὴ γῆ μὲ τὸ πνεῦμα του γεμάτο ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τοῦ παρελθόντος της, μὰ μὲ τὴν καρδιά πληγωμένη γιὰ τὴν σύγχρονη κατάκτησί της. Τέτοια αἰσθήματα, σὲ μιά καρδιά τόσο εὐγενική, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ σβῆσουν ποτέ... Καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτὰ ξεπᾶσαν σὲ δυνατὲς κραυγὲς μετὰ εἴκοσι χρόνια, ὅταν ὁ Σατωμπριὰν ἐξέδωσε τὸ «ὑπόμνημα γιὰ τὴν Ἑλλάδα», στὸ ὁποῖο ἐξώρκιζε τὴν Εὐρώπη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος... Τὸ ὑπόμνημά του αὐτὸ εἶνε ἕνας λιβελλὸς ἐναντίον τῆς ὑποκριτικῆς διπλωματίας τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων κι' ἕνας ὕμνος γιὰ τὴ χώρα μας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει ἐκεῖ:

«Τὶ τὰ θέλετε τὰ ἄσκοπα καὶ ἀνόητα λόγια, πολιτικάντηδες: Ἐνα μονάχα σπαθὶ ἂν τρανταχτῆ γιὰ τὴν ἱερὴ αὐτὴ ὑπόθεσι θ' ἀξίζη περισσότερο ἀπ' ὄλους τοὺς λόγους τῆς γῆς: ὁ θεῖος λόγος εἶνε ἡ ρομφαία!»

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

σθῆσι στὸ ζεῦγος Πικτόν κι' ἀμέσως, τὴν ἄλλη μέρα κιόλας, ἐξαπόλυσαν στὴ γειτονιά τὴν ὑπρέτριά τους Ὁκταβία γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ πληροφορίες γιὰ τὸν μπάρμπα Βιολῆ.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὶς πληροφορίες τῆς Ὁκταβίας, ὁ μπάρμπα Βιολῆς κατοικοῦσε σὲ μιά καμαρούλα, στὴ σοφίτα κάποιου παληόσπιτου. Τὴν εἶχε ἐπιπλώσει μόνος του μ' ἕνα στρώμα, μ' ἕνα μπουφέ καὶ τρεῖς παληοκαρέκλες, ὅλα ἀγορασμένα γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί στὸ Δημοπρατήριο.

Ἡ Ὁκταβία ἐπίσης εἶπε ὅτι ὁ ἀνάπηρος ἦταν βαθεῖα συγκινημένος γιὰ τὶς ταχτικὲς ἐλεημοσύνες τοῦ κυρίου της κι' ὅτι τὸν εὐγνωμονοῦσε γι' αὐτὸ πολὺ. Ἀπεκάλυψε ἀκόμα ὅτι ὁ μπάρμπα Βιολῆς δὲν εἶχε παντρευτῆ ποτέ του, ὅτι δὲν εἶχε κανένα συγγενῆ στὸν κόσμον κι' ὅτι κατὰ συνέπειαν ἦταν ἐλεύθερος νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσία του, ἂν εἶχε, ὅπως ἤθελε.

Ἐπειτ' ἀπὸ λίγες μέρες, ἕνα πρωὶ πού ἡ Ὁκταβία εἶχε βγῆ ἔξω γιὰ ψώνια, ξαναγύρισε στὸ σπῆτι λαχανιασμένη κι' ἔδωσε στοὺς κυρίους της ἕνα χαρτί χαρτοσημασμένο, γεμάτο ἀπὸ τὸ τρεμάμενο γράψιμο τοῦ μπάρμπα Βιολῆ κ' ὑπογεγραμμένο μὲ τὸ πραγματικὸ του ὄνομα. Ἦταν ἡ διαθήκη του, διὰ τῆς ὁποίας ἀφῆνε στὸ ζεῦγος Πικτόν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του...

— Μοῦ τὴν ἔδωσε ὁ ἴδιος, ἐξήγησε ἡ ὑπρέτρια στοὺς κυρίους της. Μὲ ἔβαλε μάλιστα νὰ ὀρκιστῶ πὼς δὲν θὰ σᾶς τὴ δεῖξω ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του. Μὰ ἐπειδὴ φοβᾶμαι μήπως τὴ χάσω, προτιμῶ νὰ σᾶς τὴν δώσω.

Ὁ Πικτόν φύλαξε τὴ διαθήκη στὸ γραφεῖο του, ἂν καὶ δὲν τῆς ἔδωσε καὶ πολὺ μεγάλη σημασία... Μὰ ξέρει κανεὶς τί γίνεται καμμιά φορὰ...

Κι' ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὁ Πικτόν αὐξήσε κατὰ πολὺ τὶς ἐλεημοσύνες του στὸν μπάρμπα Βιολῆ. Τοῦ ἔδινε τώρα ἀπὸ ἕνα κι' ἀπὸ δυὸ φράγκα.

Μὰ ὁ μπάρμπα Βιολῆς φαινόταν πὼς δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ πεθάνῃ... Κάθε πρωὶ, καθημερινές — Κυριακές, βρισκόταν στὸ πόστο του. Ἀψηφοῦσε τὴ βροχὴ, τὸ χιόνι, τὸ χαλάζι, τὸν ἄνεμο, τοὺς κυκλώνες κι' ὅλες τὶς θεομηνίες. Καὶ χρειάστηκε τέλος ἐν' αὐτοκίνητο, ὀδηγούμενο ἀπὸ τὴ Μοῖρα καὶ περιφρονώντας ὅλες τὶς ἀστυνομικὲς διατάξεις, ν' ἀνεβῆ στὸ πεζοδρόμιον ὅπου ζητιάνευε ὁ Βιολῆς, νὰ τὸν πλακώσῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ στὰς αἰωνίους μονὰς.

Αὐτὸ τὸ περιστάτικὸ ἔγινε ἔξη-ἑπτὰ μῆνες μετὰ τὴν παράδοσι τῆς διαθήκης στὸ ζεῦγος Πικτόν. Ὁ Πικτόν τὴν ἔδειξε τότε κι' ἔτσι πῆρε τὰ λιγοστά πράγματα τοῦ μπάρμπα Βιολῆ σπῆτι του.

Ἡ πρώτη του φροντίδα τότε ἦταν ν' ἀνοίξῃ τὸ στρώμα τοῦ ζητιάνου μπροστὰ στὴ γυναῖκα του, σ' ἔμένα καὶ στὴν πονηρὴ ὑπρέτρια Ὁκταβία... Καὶ τί νομίζετε πὼς βρῆκε;

— Ἀπολύτως τίποτε, εἶπε κάποιος.

— Γελιέσαι πολὺ, τοῦ ἀπάντησε ὁ Τουνελέ. Βρῆκε πεντακόσια τραπεζογραμμάτια τῶν χιλίων φράγκων.

Ἄκουστε ἀκόμα, ἐπρόσθεσε. Δὲν τελείωσα... Μόλις φάνηκαν τὰ χιλιόφραγκα, ἡ Ὁκταβία ἄλλαξε τὰ ἑπτὰ χρώματα τῆς ἱριδος καὶ σωριάστηκε κάτω λιπόθυμη... Τὸ ἴδιο δὲ θὰ πάθαινε κι' ὁ μπάρμπα Βιολῆς, ἂν ζοῦσε καὶ ἦταν ἐκεῖ... Κι' ὁ λόγος εἶνε ἀπλούστατος... Ἡ ὑπρέτρια κι' αὐτὸς εἶχαν δημιουργήσει τὴν ἱστορία τῆς διαθήκης, γιὰ νὰ τραβᾶνε λεφτὰ ἀπὸ τοὺς Πικτόν καὶ νὰ τὰ μοιράζονται κατόπιν. Μὰ οὔτε ὁ ζητιάνος, οὔτε ἡ ὑπρέτρια ἤξεραν πὼς μέσα στὸ στρώμα τοῦ πρώτου ὑπῆρχαν πεντακόσια χιλιόφραγκα. Τὸ εἶχε ἀγοράσει, ὅπως σᾶς εἶπα, ἀπὸ τὸ Δημοπρατήριο καὶ προερχόταν ἀπὸ κάποιον γέρο φιλάργυρο, ὁ ὁποῖος ἔκρυβε ἐκεῖ μέσα τὰ λεφτὰ του κι' ὁποῖος εἶχε πεθάνει ξαφνικά χωρὶς νὰ προφτάσῃ ν' ἀποκαλύψῃ τὸ μυστικὸ του σὲ κανένα...

Ἐτσι ὁ μπάρμπα Βιολῆς ζητιάνευε καὶ περνοῦσε ἐπὶ χρόνια μιά πανάθλια ζωὴ καὶ κάθε βράδυ πῆγαινε καὶ κοιμόταν σ' ἕνα στρώμα μὲ πεντακόσια χιλιόφραγκα.